

O GORANOVIM PREPJEVIMA FRANCUSKE LIRIKE*

NEVENKA KOŠUTIĆ-BROZOVIĆ
Filozofski fakultet u Zadru

UDK: 840.03:886.2.09 Kovačić
Izvorni znanstveni rad

Primljeno: 1986-03-20

Udio francuske književnosti u stvaranju Ivana Gorana Kovačića do danas je u literaturi o tom piscu samo usputno dodirivan, iako zaslužuje posebnu pažnju, jer je I. G. Kovačić od svih stranih jezika i literature najbolje poznao upravo francuski jezik i francusku književnost.

U svom radu autor nas najprije upoznaje s piščevim poznavanjem francuskog jezika, zatim daje pregled njegovih prijevoda iz francuske književnosti, kao i osvrt na njegove poglede o problemu prevodenja. U vezi s temom težište je rada postavljeno na prepjeve francuske lirike te se daje prikaz Goranovih prevodilačkih postupaka na temelju analize pojedinih prepjeva Baudelairea (»Abel et Cain«), Gautiera (»La Source«) i Rimbauda (»Le Dormeur du Val«, »Ophélie«, »Bonheur«).

Autor zaključuje da Goranovi prepjevi s francuskog ne predstavljaju u hrvatskoj prijevodnoj književnosti onako značajan doprinos kao njegovi kasniji prepjevi engleske lirike, ali su za poznavanje izvornog stvaralaštva Ivana Gorana Kovačića značajniji od njegovih engleskih prepjeva — pjesnike koje je prevodio s francuskoga odabrao je prema unutarnjem afinitetu i gotovo svaki njegov prepjev ujedno je i putokaz za bolje upoznavanje i razumijevanje njegove vlastite lirike.

Mada je francuski bio jezik što ga je od svih stranih jezika Goran najbolje poznao, mada je s francuskoga preveo daleko najveći broj tekstova i literarnoga i neliterarnog karaktera, mada su mu i prvi prepjevi, i oni objavljeni kao i neobjavljeni, bili s francuskoga, mada je prevodio i s drugih jezika (slovenski, ruski, češki, talijanski, njemački) — u svijesti današnjih čitalaca Goran je kao prevodilac nesumnjivo prisutan prvenstveno po svojim prepjevima engleske lirike, i to opravdano (o čem poslije). Vjerojatno je to bilo i razlogom što se do danas istraživači Goranova opusa nisu sistematskije pozabavili ostalim dijelom njegova prevodilačkog rada, pa ni onog najplodnijega, prevodenja s francuskoga, kao što je i uopće udio francuske književnosti i kulture u Goranovu formiranju ostao do danas praktički neistražen.

Francuski je, kao što sam istaknula u početku, jezik koji je Goran poznao bolje od svih drugih stranih jezika. Kada kažem

* Referat na znanstvenom skupu »Život i djelo Ivana Gorana Kovačića« (Zagreb, 8—9. prosinca 1983).

bolje, to za sobom ne povlači implicitno značenje da ga je poznao i vrlo dobro, ali svakako, taj mu je jezik bio najbližiji i u njem se najlakše snalazio. Počeo ga je učiti u drugom razredu gimnazije i za cijelog je školovanja sve do mature imao iz francuskoga ocjenu dobar.¹ Razumljivo je da je upisavši se na studij slavistike kao neslavenski jezik također odabrao francuski i kroz 4 semestra upisivao razne jezične kolegije iz toga predmeta; da li je te kolegije ili bar lektorske vježbe stvarno i pohađao, nisam uspjela ustanoviti, ali iz njegova je indeksa vidljivo da je »20 februara 1935 polagao diplomski ispit iz ispitne grupe XV — Narodni jezik i književnost, razdjela C — Narodna historija, Ruski i Francuski, ali nije zadovoljio iz Francuskog jezika«. Time je čitav ispit bio poništen, te Goran iste školske godine upisuje kolegije iz engleskoga kod prof. Torbarine i 7. listopada 1935. postiže na tom tzv. C ispitu ocjenu »zadovoljava«. Teško je vjerovati da je Goran uspio u tako kratko vrijeme savladati engleski bolje od francuskoga s kojim je bio u kontaktu punih 9 godina.² Radilo se vjerojatno prije svega o dva razna kriterija ili koncepcije toga ispita, no pretpostavljam da je na Gorana, čija je pomalo kolebrična narav teško prihvaćala negativne kritike, taj neuspjeh morao djelovati te je možda i on odigrao neku ulogu u njegovu prekidu studija. Ipak, koliko mi god danas i bili skloni da s jedne strane dovodimo u pitanje stroge kriterije pok. prof. Skoka — ili mu s druge bili zahvalni jer se upravo zahvaljujući njima Goran upoznao s engleskim jezikom — činjenica jest, usudila bih se to reći, da Goran nije bio naročito siguran u francuskom jeziku iako ga je, vjerojatno, dosta lako čitao. Na to su me naveli s jedne strane njegovi prijepisi tekstova francuskih pjesama, inače veoma uredno ispisani, u kojima imade suviše gramatičkih pogrešaka a da bi mogle biti samo *lapsus calami*,³ a s druge strane rukopisi njegovih objavljenih i neobjavljenih prijevoda, u kojima nalazimo podosta krivo shvaćenih konstrukcija i, kao posljedicu, priličan broj netočno prevedenih mjesta.

¹ Istu je ocjenu imao i iz latinskoga i njemačkog jezika, samo što je njih kraće učio.

² I sam prof. Torbarina ističe u svojoj studiji »Ivan Goran Kovačić — prevodilac« da je Goran bolje poznao francuski nego engleski jezik: »Osobito je često ispisivao duge citate iz Keatsovih pjesama i pisama, prevedene na francuski, koji je jezik Goran očito bolje poznao nego engleski.« (*Spomenica u počast 40-godišnjice osnivanja Saveza komunista Jugoslavije 1919—1959*, Sv. 2, Zagreb 1960, str. 226).

³ Pogreške su najčešće u kongruenciji pridjeva ili glagola, ili su ortografskog karaktera, npr. u prijepisu pjesme A. Samaina »La grenouille« imamo 2 puta *la petit grenouille*, zatim *ses soeur*, *se doigts* pa *pris* umjesto *prise*, *se hata* umjesto *se hâte*, *ruiseau* umjesto *ruisseau*, ili u pjesmi »Axilis au ruisseau« dvaput *ruiseau*, zatim *leurs front lourds*, *les bois s'éveille*, i sl. — pogreške naoko sitne, ali se u njegovim rukopisima prečesto javljaju da ne bi bile indikativne.

Ipak, nesumnjivo je da je Goran francuski relativno dobro znao, mnogo čitao i vrlo mnogo s njega prevodio. To dolazi do izražaja osobito za vrijeme njegovog rada u redakciji *Hrvatskoga dnevnika*, gdje je redovito pratio neke francuske listove i revije, naročito *Les Nouvelles Littéraires*, iz kojih je često crpio podatke za svoje izvještaje ili pak, najčešće uz kratke uvodne napomene, prevodio tekstove što su se odnosili na kulturni život ne samo Francuske nego i drugih zemalja. Informacije radi spomenimo da je za 24 svoja izvještaja preradio francuske, a samo za 3 ostale strane izvore, da je preveo 46 napisa francuskih autora prema 18 svih ostalih, kao i da od ukupno 14 priloga beletrističkog karaktera (uglavnom se radi o kraćim novelama) što ih je za *Hrvatski dnevnik* preveo, otpada 7 na francusku književnost.⁴ Dodamo li k tome 2 sveska teksta Zoline *Jazbine*, objavljene 1940, koju je preveo zajedno s Vjekoslavom Pavešićem, i još 2 novelete što su ostale u rukopisu,⁵ vidimo da se radi o povelikom prevodilačkom opusu koji bi također bilo vrijedno malo pobliže istražiti.

No Goran nije samo najviše prevodio s francuskoga već su, koliko je za sada poznato, i prvi njegovi prevodilački pokušaji bili prepjevi francuske poezije. Radi se o rukoveti pjesama koje je 1933. poklonio Dragutinu Tadijanoviću s naznakom »Prevedeno 1932. Ivan Kovačić«, a objavljene su prvi put posthumno 1947. u knjizi *Prijevod strane lirike*. Radi se dakle o tekstovima koje je prevodio kao maturant, ili još vjerojatnije po završetku mature, a značajni su za upoznavanje Gorana ne toliko kao neko prevodilačko dostignuće, jer to svakako nisu, već po izboru autora i pjesama.

Prva je pjesma u toj rukoveti »Kain i Abel« Charlesa Baudelairea, uz koju je Goran napisao opasku: »Prijevod je zabilježen po sjećanju, jer nemam originala, pa je, čini mi se, izostala jedna strofa. Ovo je prvi dio pjesme.« No ne samo da je izostala jedna strofa, ili točnije 2 distiha, već prijevod pokazuje i inače mnoge nedostatke, koji će, na žalost, ostati više ili manje prezentni i u kasnijim Goranovim prepjevima s francuskoga — nepoštivanje stiha originala (kod Baudelairea osmerac, kod Gorana stih varira od 7 do 10 slogova), majstorske, značenjem i melodijom nabijene Baudelaireove rime kod Gorana su ponekad banalne (npr. *ti — ti, tvoja — tvoja*, a u jednom slučaju i nema rimovanja:

⁴ Podatke sam preuzela iz Goranove bibliografije u *Subranim djelima*, sv. V, Zagreb 1983, u izdanju Nakladnog zavoda MH, Globusa i Libera (dalje SD), prema kojima citiram u ovom radu sve objavljene tekstove; neobjavljeni prijevođi čuvaju se u Zavodu za književnost i teatrologiju JAZU, pa i ovom prilikom zahvaljujem suradnicima toga zavoda — posebno prof. Medenu — koji su mi susretljivo omogućili da pregledam Goranovu ostavštinu.

⁵ André Suarès, »Starci o Božiću«, Louis i Renée Gerriot, »Margarci na livadi«.

množi — srce),⁶ misao se ne slijedi iz stiha u stih ni unutar tako jednostavne fakture kao što je distih, da i ne govorimo o ispuštanjima ili dodavanjima na semantičkom planu, kao i o neuspjelom prenošenju mračne atmosfere koju je Baudelaire sugerirao kroz muziku dominantnih tamnih vokala *a* i o dok kod mladoga Ivana Kovačića dominiraju svijetli tonovi:

*Race d'Abel, dors, bois et mange;
Dieu te sourit complaisamment.*

Rode Abelov, pij, jedi, spi:
Šmiješkom Bog tebe služi!

*Race de Caïn dans ta fange
Rampe et meurs misérablement.*

Rode Kainov, u blatu mri
I po njem dalje puži.

Ipak osnovna je ideja pjesme i u takvu prijevodu sačuvana, a izbor tog prvoga poznatog nam Goranova prepjeva zanimljiv je s dvaju aspekata — i stoga što je to pjesma Baudelaireova i stoga što je Goran unutar čitave zbirke *Cvjetovi zla* odabrao upravo jednu od 3 pjesme iz ciklusa »Pobune«, kojoj, citirajući je po sjećanju, vjerojatno podsvjesno mijenja naslov »*Abel et Caïn*« u »*Kain i Abel*«.

To je ujedno i jedini poznat Goranov pokušaj da se sam okuša na prevođenju Baudelairea,⁷ pjesnika kojega je intimno poznavao, vrlo često u svojim napisima spominjao, a s kojim je dru-

⁶ Ti su distisi i inače najneuspjelije transponirani:

*Race d'Abel, aime et pullule;
Ton or fait aussi des petits.
Race de Caïn, coeur qui brûle,
Prends garde à ces grands appétits.*

Rode Abelov, ljubi se, množi!
Zlato ti isto radi!
Rode Kainov, čežljivo srce,
Čuvaj tih velikih gladi!

⁷ Spomenimo ovdje ipak jedan tekst tada već zrelog Gorana, koji u ocjeni Kušanovih prijevoda triju Baudelaireovih pjesama u prozi kaže: »Kušan je u dvjema pjesmama lijepo uspio, ali u 'Luci' nije smio kazati ovako: 'brodovi, koje uznemireno talasanje poslije bure skladno ziba, bude u duši smisao za ritam i ljepotu.' Ja bih kazao: 'brodovi, koje uznemireno talasanje poslije bure skladno ljujlja, bude u duši...' Ovo nije sitničavost, jer se radi o pjesmi, i jer neugodan prasak u sudaru dvaju bučnih b ne može biti nikako u skladu s 'ljepotom i ritmom', o kojima se govori u istoj rečenici, odnosno stihu.« (SD, II, 118). Goranova je intervencija potpuno na mjestu i pokazuje duboko shvaćanje za istančanost i muzikalnost Baudelaireova umjetničkog izraza, kojemu se i sam bio u svom mladenačkom pokušaju iznevjerio; zanimljivo je spomenuti da je i Vladislav Kušan, izdavajući god. 1952. knjigu *Male pjesme u prozi*, unio na tom mjestu ispravak, nešto drugačiji od Goranove možda uspjelije sugestije: »brodovi... ziba, potiču sveudilj u duši...«.

govao osobito oko 1941,⁸ kada je bio pun »samomučiteljskih« ili »sebemučiteljskih« raspoloženja«, razapet između mračno depresivnih stanja i ekstatičnih doživljaja sreće, opsjednut idejom smrti, prolaznosti, ali i svjetlosti. Nabacujem kao mogućnost pitanje ne bi li jedna dublja konfrontacija pjesnika koji je napisao »Krv je moje svjetlo i moja tama« s Baudelaireom, pjesnikom antitetičnih raspoloženja izraženih u ciklusima »Spleen i ideal«, »Smrt«, »Pobuna«, mogla biti možda bar dijelom isto toliko plodonosna kao već često nabacivane paralele s danteovskim vizijama.

Drugi je u nizu ranih Goranovih prepjeva prijevod *Gautier* o vé pjesme »*Source*«. S prevodilačkoga stanovišta ta mala žanr-sličica od 7 katrena doživljava istu sudbinu kao i prijevod *Baudelaire*a, s time što sadrži nekoliko krivo protumačenih konstrukcija i što već u početnom stihu dobiva pogrešnu intonaciju. Slabašan izvor koji se kap po kap probija između kamenja:

*Tout près du lac filtre une source
Entre deux pierres dans un coin*

postaje kod mladoga Gorana, punoga snage i poleta, vrelo koje ključa:

Kraj jezera ključa vrelo
Iz kamena dva u kutu;⁹

No interesantna je i opet Goranova opaska, napisana prema *de Sacyju*:

Théophile Gautier (1811—1872) dao je jednoj od svojih zbirki pjesama naslov *Emaux et Camées* (Čakline i drago kamenje). [i opet netočan prijevod jer kameje nisu drago kamenje — op. N. K. B.] Taj naslov, veli on, izražava namjeru raspravljati u stegnutoj formi malenih sadržaja, skoro na zlatnoj ili bakrenoj pločici, sa živim bojama čakline, skoro sa rezbarskim kolom finih kamenčića, na ahatu, karneolu ili oniksu. Svaki komadić treba da bude jedan medaljon okovan na zaklopcu kovčezica, pečat nošen na prstu, dragi kamen u prstenu; neka stvar koja podsjeća na utiske antiknih medaljona, koje vidimo kod slikara i skulptora. (*Rap[or]t sur le prog[r]ès des Lettres*, par S. de Sacy Féval, *Gautier*, Thiery, 1868.)

⁸ Usp. pismo Ivani Car od 19. IV 1941 (*SD*, V, 120—121), koje započinje: »Htio sam jutros izaći na Jurjevsko groblje ili na Cmrok, s *Baudelaireom* i *Gautierovim* predgovorom u torbi...«, i završava opet s *Baudelaireom* i prijevodom citata iz *Gautierova* predgovora. Isto tako i pismo *Mariji Crnobori*, koje je ostalo neuručeno i u kojem Gorana njezina krhka pojava podsjeća na *Baudelairea* te u originalu donosi dvije strofe njegova soneta »*Les Châtes*« (*SD*, I, str. 346—347).

⁹ U vezi s tom pjesmom upozorio me je kolega *Josip Lisac* i na mogućnost asocijativnog povezivanja *Goranova* prepjeva iz ranih dana s kasnijom njegovom antologijskom pjesmom »*Beli most*« (1938); radi se o slici kamenog mosta izvezene iz pjene (Iz pjene / Kamene moste...), koju nalazimo i u 5. strofi *Gautierove* pjesme.

Ni prevedenju Gautierove poezije Goran se poslije ne vraća, ali s njegovim djelom ostaje i dalje u kontaktu, osobito u doba kada priprema rukopis zbirke *Ognji i rože*. Ne podsjeća li nas i sama faktura mnogih žanr-sličica sadržanih u toj zbirci, kao i njezin naslov, na slikara i pjesnika Théophilea Gautiera, autora *Emajla i kameja*, koje je Goran, kako smo vidjeli, dobro poznao.

I konačno, treći pjesnik što ga nalazimo u toj prvoj rukoveti Goranovih prepjeva, bio je Victor Hugo, koji je zastupan čak s 3 pjesme, i to s dvjema kraćim kompozicijama iz zbirke *Contemplations* (»Zora« i »Jedinstvo: Sunce i ivančica«) i s jednom odužom, socijalno angažiranom pjesmom »Za siromake« iz zbirke *Feuilles d'Automne (Jesenje lišće)*, od koje je preveo 7 strofa. U analizu prijevoda ne bih ulazila — Goranovo znanje francuskoga bilo je još preoskudno da vjerno prenese dosta složenu misao Hugoovu, osobito u pjesmama iz zbirke *Contemplations*, a njegovo vladanje versifikacijom još preskromno da slijedi svečanu ali prirodnu intonaciju Hugoovih stihova. Napomenula bih međutim da je i Hugo jedan od pisaca koje Goran i poslije često spominje i očito voli i cijeni, a za našu temu nije neinteresantno istaknuti da se u nekoliko navrata osvrće na Wiesnerov prijevod »romana nad romanima 'Jadnici'«, koji je bez sumnje »najbolje prevedeno djelo na hrvatski jezik (SD, II, 228), prijevod »kakav imade rijetko koji narod« (SD, III, 138).

Prva tri pjesnika što ih je kao mladić prevodio, Goran dakle očito nije odabrao slučajno već po svojem unutarnjem afinitetu, oni svaki na svoj način predstavljaju putokaze kojima će se kretati i Goranova poezija.

Sljedećih nekoliko godina u kojima se Goran afirmirao kao književnik i književni kritičar donose zatišje na području njegove prevodilačke djelatnosti, kojoj se vraća tek 1939, kada svoje prepjeve prvi put i objavljuje. U tih je sedam godina Goran međutim sazrio ne samo kao umjetnik već i kao prevodilac. U tijeku studija probudio je i proširio svoje poznavanje stranih jezika (francuski, ruski, engleski, češki), kao novinar se izvještio u prevedenju stranih tekstova, a što je najvažnije, kao kritičar i kroničar književnih zbivanja suočio se s ulogom i značenjem prijevoda u kulturnom i književnom životu svakoga naroda te se posebno i pozabavio tim problemom.

U nizu napisa od kojih bih istaknula samo najvažnije — »Srdžba na izdavače i prevodioc« (*Hrvatska revija*, siječanj 1938), »Evropsku književnost stvorili su i stvaraju prevodioci« (*Hrvatski dnevnik*, 4. VI 1939) i »Don Quijote hrvatske knjige« (*Novosti*, 18.

augusta 1940)¹⁰ — Goran nije samo isticao potrebu i važnost književnih prijevoda, već je unekoliko razvio i svoju prevodilačku poetiku: prvi je uvjet da je prevodilac dobar poznavatelj rođenoga jezika, drugi da je i sam umjetnik, treći da je znalac s razvijenim ukusom, koji će umjeti odabrati ono što je vrijedno (SD, II 281). Ističući već u prvom spomenutom članku kao nesretan stjecaj okolnosti činjenicu »što hrvatski pisci ne vladaju stranim jezicima ili ih ne poznaju tako dobro, te bi se osmjelili prevesti djelo koje će prišipetlja bez savjesti spremno upropastiti na našem jeziku« (SD, II, 282), on se ipak i u tome i u iduća dva članka zalaže za umjetnika kao prevodioca, jer »velike pisce ne možemo prevesti u doslovnom smislu riječi, njih treba pretočiti, učiniti hrvatskima, našima« (SD, II, 299), a »prevođenje nije mehaničan akt. Prevođenje je stvaranje« (SD, III, 231), te kao potkrepu donosi i opširan citat iz Thibaudeta:

Da čovjek može prevoditi — kaže Thibaudet — potrebno je poznavati dva jezika, jezik s kojega se prevodi i na koji se prevodi. Ali nije potrebno da prevodilac znade oba jednako. Može poznavati prvi samo izvana i površno: autor pristojna prijevoda Schopenhauerovih ili Nietzscheovih djela bit će kadikad nesposoban da napiše korektno jednu stranicu njemačkim jezikom ili da sudjeluje u dugačkoj konverzaciji. Pravi prevodioci s njemačkog na francuski nisu dakle Nijemci koji misle njemački, već Francuzi, koji misle francuski. (SD, III, 231—232).

Prvi objavljeni Goranov prijevod »Pjesma zahvalnica proljeću« (»*Cantique du Printemps*«) Oscara Lubicza Milosza (Hrvatska revija, br. 4, 1939) bio je prigodnoga karaktera, vezan uz smrt pjesnikovu (13. III 1939),¹¹ i stoga za proučavanje Gorana kao prevodioca nije toliko zanimljiv kao serija prepjeva koji pod naslovom »Francuski simbolisti« izlaze koncem 1939. u Hrvatskoj reviji usporedno s francuskim originalom, što je za ono doba bio rijedak slučaj. To su njegovi prijevodi Rimbauda (»*Sensation*« — »Uzbuđenje«, »*Le Dormeur du Val*« — »Spavač u dolini«, »*Les Chercheuses de poux*« — »Žene koje traže uši«), Alberta Samaina (»*Le Repas préparé*« — »Spremljeni ručak«, »*Les Vierges au*

¹⁰ Prvi je napis bio potaknut člankom što ga je u *Nouvelles Littéraires* bio objavio Edmond Jaloux pod naslovom »Voulez-vous former une bibliothèque d'auteurs étrangers? Voici les grands romans du monde«, drugi člankom »Umjetnost prevođenja« Vlad. Weidléa u istom tjedniku, a treći je nekrolog Isi Velikanoviću. Prijevode obaju prvih članaka Goran inkorporira u svoj tekst, dok u trećem donosi opširan citat iz Thibaudeta, što sve nije nevažno za njegovu francusku orijentaciju. Spomenimo ipak da francuski izvori nisu bili jedini tekstovi o teoriji prevođenja kojima se služio u savladavanju prevodilačkog umijeća, već da je isto tako, radeći na engleskim prijevodima, ispisivao u svojim bilježnicama relevantne citate iz Coleridgea i E. A. Poea (usp. Torbarina, o. c., str. 226—227).

¹¹ Prijevod je popraćen bilješkom »Uz pjesmu O. W. de L. Milosza«, koju je preradio prema nekrologu François de Miomandrea, objavljenome u *Les Nouvelles Littéraires*, gdje je našao i originalni tekst Miloszeve pjesme.

Crépuscule« — »Djevice u sumrak«) i 2 pjesme iz Maeterlinckova ciklusa *Vieilles Chansons* (»Stare pjesme«), od kojih je prva ona antologijska »Et s' il revenait un jour...«. Sljedeće godine objavljuje u *Savremeniku* Rimbaudovu »Ofeliju« i u *Hrvatskoj reviji* njegovu pjesmu »Sreća« (»*Bonheur*«), prevedenu na kajkavski, a te 1940. godine izlazi i Zolina *Jazbina*, što ju je preveo zajedno s Vjekoslavom Pavešićem, unutar koje prijevode stihova najvjerojatnije također možemo pripisati Goranu.¹² U rukopisu je sačuvano još 5 nedoradenih prijevoda Rimbauda (»*Faunova glava*« — »*Tête de Faune*« i »*Ormar*« — »*Le Buffet*« u dvije varijante, a »*Vokali*« — »*Les Voyelles*«, »*Roman*« i »*Drama*« tri poljupca« — »*Comédie en trois baisers*« samo u prvoj verziji), zatim 3 prepisana, vjerojatno za prijevod odabrana teksta Samanovih pjesama (»*Le Laboureur*«, »*Axilis au ruisseau*« i »*Myrtil et Palémone*«) kao i dvije njegove pjesme gdje uz francuski tekst imamo i prvu verziju prijevoda (»*Kuća izjutra*« — »*La Maison du matin*« i »*Žaba*« — »*La Grenouille*«). Nadalje, bez originalnog teksta nalazimo, najvjerojatnije sve također prve verzije, prijevode pjesama »*San*« Sullyja Prudhoma, »*O jeseni*« Adriana Bertranda i dviju pjesama Verlaineovih, »*Nedaleko Monsa*« i »*Kiša*«. ¹³ Svi su ti prijevodi više ili manje nedoradeni pa zato i nisu ušli u izdanje *Sabranih djela*, ali, kao i Goranovi objavljeni prepjevi, očito nisu odabrani slučajno.

Zadržat ću se ovdje samo na prepjevima Rimbauda, pjesnika kojega je u to doba Goran najviše prevodio (5 objavljenih i 5 neobjavljenih prijevoda) i o kojem je u isto doba objavio i dva prevedena napisa, Broussonov članak »*Au pays de Rimbaud*« pod naslovom »Zavičaj Arthura Rimbauda, najranije dozrelog pjesnika Francuske« i poznati Claudelov esej »*Rimbaud*«. Interesantno bi bilo iznaći otkuda u Gorana toliko zanimanje za Rimbauda — radi li se prvenstveno o unutarnjem afinitetu između ta dva pjesnika među kojima bi se našlo dosta dodirnih točaka, ili pak o svjesnom Goranovu nastojanju da hrvatsku čitačku publiku upozna s djelom jednoga književnika o kojem se u nas dosta pisalo, ali se dotad nitko nije latio prevođenja njegovih stihova.

Za osvjetljenje Goranova prevodilačkog postupka odabrala sam tri objavljene Rimbaudove pjesme, koje u rukopisnoj ostavštini nalazimo i u ranijim varijantama. Naime, kako je u svojoj

¹² Zolini stihovi nalaze se u VII poglavlju (Zagreb, Velzek, 1940, knj. I).

¹³ Interesantno je spomenuti da je pjesma »*Kiša*« uklopljena u paginirani, očito zamišljeni ciklus pod nazivom »*Razne pjesme o kiši*«, u kojem su zastupani i Belgijanac Georges Rency, Japanac Tetsujiro Inouye, a naznačeni su, uz imena Galsworthyja, Jacobsena i D'Annunzija, i naši pjesnici Nazor, Krklec i Dobriša [Cesarić] (Voćka poslije kiše).

magistralnoj studiji »Ivan Goran Kovačić — prevodilac« utvrdio već Josip Torbarina (koji je za engleske prepjeve imao mnogo kompletnije rukopisne materijale od onih što sam ih ja imala u rukama za francuske), »Goran je svoje prijevode po nekoliko puta prepisivao, prerađivao i dotjeravao, tako da u njegovoj književnoj ostavštini imamo po dvije, tri pa i više varijanata prijevoda iste pjesme. Ako usporedimo te različite varijante, dobit ćemo jasan uvid u način kako je Goran radio. On bi pjesmu najprije preveo u prozi, stih po stih (prva faza), zatim bi je ritmički prilagodio ritmu originala (druga faza), a na kraju bi prema shemi originala dodao i srokovne (treća faza). Prijevod je u prvoj, najgrubljoj fazi mnogo vjerniji i bliži originalu nego u trećoj, završnoj fazi. Iz toga se najbolje vidi kako je 'vjernost' originalu u pjesničkom prijevodu prilično relativan pojam.«¹⁴

Prvi od tih prepjeva poznati je rani sonet Rimbaudov *Le Dormeur du Val* iz 1870,¹⁵ koji je Goran objavio 1939. pod naslovom »Spavač u dolini« u ciklusu svojih prijevoda francuskih simbolista. Izbor pjesme nije slučajan za Gorana, koji te iste godine objavljuje i svoj pjesnički ciklus »Jake smrti« i za kojega je Rimbaud pjesnik koji s jedne strane čulno doživljava prirodu i svijet oko sebe, a s druge je opsjednut stravičnim snovima.¹⁶ Prijevod se u mnogočem udaljio od svojeg izvornika, što nam pokazuje i površna konfrontacija originala s prepjevom, koji ovdje donosim prema tekstu objavljenome u *Hrvatskoj reviji*.¹⁷

*C'est un trou de verdure où chante une rivière
Accrochant follement aux herbes des haillons
D'argent, où le soleil, de la montagne fière,
Luit; c'est un petit val qui mousse de rayons.*

*Un soldat jeune, bouche ouverte, tête nue
Et la nuque baignant dans le frais cresson bleu,
Dort: il est étendu dans l'herbe, sous la nue,
Pâle dans son lit vert où la lumière pleut.*

¹⁴ O. c., str. 228.

¹⁵ Spomenimo da je iz toga ranog perioda Rimbaudova stvaralaštva Goran preveo ili bar počeo prevoditi čak 6 pjesama, pa postoji mogućnost da je zamišljao i jedan širi izbor iz Rimbauda, pjesnika kojega on prvi objavljuje u hrvatskim prijevodima, no da je poslije posustao.

¹⁶ Zanimljivo je upozoriti na Goranov esej »Strah u umjetnosti« iz 1940, gdje među ostalim kaže: »Opis sna Jeana Valjeana u *Jadnicima*, san o konju u *Braći Karamazovima*, i svi stravični snovi Dostojevskoga, Poea, Hoffmana, Rimbauda, bezbroja pjesnika Noći, koju je sjajno osjetio Marko Ristić u svim velikim stvaracima (*Iz noći u noć; Pečat*) — većinom su samo ono tamno i vječno u čovjeku, što živi uporedo s danom, zdravljem i prividnom zbiljom, a često njome ravna i ispunja je. (*SD II*, 317).

¹⁷ Tekst za Goranova života nije bio drugdje objavljivan, pa ne znam otkuda je preuzeta ritmički najuspjelija varijanta trećega stiha »S planine sunce u njima sijeva« koju nalazimo u *SD*.

*Les pieds dans les glaieuls, il dort. Souriant comme
Sourirait un enfant malade, il fait un somme.
Nature, berce-le chaudement: il a froid!*

*Les parfums ne font pas frissonner sa narine;
Il dort dans le soleil, la main sur sa poitrine
Tranquille. Il a deux trous rouges au côté droit.*

Na livadi potok kroz puklinu pjeva
I zrcala vješa po travnoj zèlèni,
U kojima sunce s planine sijeva, —
Dok maleni dol se od svjetlosti pjèni.

Neki mladi ratnik leži usred trave,
Bljèd u zèlèni, otvorenih usta,
U modrom cvijeću, rosne gole glave —
Pod oblakom, s kojeg na nj svijetlo pljuska.

On spava nasmiješen, ko bolesno dijete,
Perumika mu se oko nogu plete.
Priroda, ljuljaj ga: njemu je zima!

Mirisi mu slašću ne draškaju usnu;
S rukom na grudima on u suncu usnu.
Dvi je crvene rane s desne strane ima.

Kao što vidimo, Goran slijedi formalnu strukturu pjesme — zadržava sonetnu formu, raspored rima¹⁸ i ritmički vjernije nego u drugim svojim prepjevima Rimbauda prenosi njegov aleksandri-nac,¹⁹ ali odmah upada u oči da nema ni jednog zakoračenja, dok ih u originalu nalazimo čak pet. Takvo odstupanje moglo bi se opravdati jedino ako ga shvatimo kao svjestan umjetnički postupak prevodioca koji ide za rekreacijom teksta u duhu svoje poetike — u Gorana su zakoračenja u to doba izuzetno rijetka — a ne za točnom pjesničkom transpozicijom. Taj je stav uostalom Goran u nekoliko navrata i izrijeком isticao, spomenimo samo Weidléov tekst o umjetnosti prevođenja, koji on upravo te iste 1939. godine gotovo u cijelosti prenosi iz *Les Nouvelles Littéraires*: »Poema je neprevodiva po definiciji; možemo je samo rekreirati — na sliku i priliku originala. Kad pravi pjesnik prevede djelo drugoga pjesnika — rezultat njegova posla pripada isto toliko njemu kao i autoru prevedena teksta. Poeziju Omara Khayyama poenglezio je Fitzgerald kojega trebamo smatrati pravim autorom engleskom *Rubaiyáta*. Isto tako poema Baudelairea koju je preveo Stefan George postaje poemom Georgea, a da nije prestala biti Baudelaire-

¹⁸ Rime su mu na žalost prilično banalne (*pjeva* — *sijeva*, *trave* — *glave*, *zima* — *ima*), nepravilne (*usta* — *pljuska*) i nategnute (*draškaju usnu* — *u suncu usnu*, gdje su ga efekti asonance naveli da upotrebi aorist perfektivnoga umjesto prezenta imperfektivnog glagola — *il dort*).

¹⁹ Npr. u prepjevu »Uzbuđenja« stih mu varira od 11 do 14 slogova, dok ovdje, imamo samo u 11. stihu jedanaesterac, iako ima dosta fluktuiranja u tretmanu dugog jata.

ovim vlasništvom. Dok masa prijevoda u stihovima, više ili manje korektnih i egzaktnih — nisu drugo do jednostavne vježbe u versifikaciji koje ne zadržavaju ništa od poezije originala.« (SD, II 297).

Sličan postupak rekreacije vidimo i na semantičkome planu. Već se u prvom stihu riječ *rivièere*, koja jednoznačno znači »rije-ka«, prevodi s »potok«, a u prvotnoj rukopisnoj verziji, koja bi prema Torbarininoj razradi trebala biti najvjernija originalu, čak s »potočić« (»Kroz neku pukotinu na livadi pjeva potočić«), što nikako ne može biti slučaj nepoznavanja francuskog jezika, već Goranov subjektivni doživljaj atmosfere spokoja koji vlada u prirodi i u koji se po njegovu osjećaju vjerojatno bolje uklapa mali potočić od moćne rijeke. Isto slobodno baratanje slikama vidimo i u daljnjem tekstu, primjerice u drugoj strofi, gdje ni u prvj, rukopisnoj varijanti, ne prevodi stih po stih, već rekreira čitavu strofu:

Na zelenu sagu počiva otvorenih usta
i gole glave jedan blijedi mladi ratnik,
Njegovu bijelu postelju obigravaju jasno i šareno
Zraci svijetla sa trepavica lakih oblaka.

Kao što vidimo, prijevod ne slijedi original već slobodno raspoređuje slike sadržane u sva četiri stiha, ispuštajući potpuno drugi stih, a razrađujući dodavanjem novih slika treći i četvrti. Definitivna je verzija, suprotno očekivanju, misaono vjernija originalu i sadrži gotovo sve njegove slike, iako ih slobodno prepleće, te bismo je i mogli prihvatiti da nema netočnog i nespretno prevedenog četvrtog stiha s nepoetskom i uostalom neuspjelim rimom *pljuska* (prema *usta*). No najveći je nedostatak u prijevodu te strofe što je izostavljen glagol *dort* (istaknut kod Rimbauda i zakoraćenjem), koji je unekoliko *mot-clef* čitave pjesme, te se ponavlja i gradacijski razrađuje u narednim tercinama (*il dort souriant, il fait un somme, il dort dans le soleil*) i pojačava kontrast završne poante — *Il a deux trous rouges au coté droit*. No Goran nije rekreirao pjesmu slijedeći takvu strukturu Rimbaudova soneta, te unatoč nekim uspješnim slikama i stihovima ne bismo mogli proglasiti ovaj njegov prepjev naročito uspješnim ni s prevolačkoga ni s pjesničkog stanovišta.²⁰

Sloboda s kojom Goran rekreira tekst originala osobito je došla do izražaja u prepjevu pjesme »Sreća« (1940), koju je preveo na goranskom kajkavskom govoru svoga lukovdolskog zavičaja i inkorporirao naknadno u vlastitu zbirku kajkavskih stihova *Ognji*

²⁰ To je vjerojatno navelo Vladislava Kušana da se i on na njemu s više uspjeha od Gorana okuša već iduće godine (*Savremenik*, 1940).

i rože, i to u ciklus »Stari inštrument«. ²¹ Prijevod je očito nastao kao eksperiment i kao želja da se potvrdi ovdje već istaknuta misao: »Kad pravi pjesnik prevede djelo drugoga pjesnika — rezultat njegova posla pripada isto toliko njemu kao i autoru prevedena teksta.«

Dugo me je kopkalo kako je Goran došao na te da prepjeva upravo tu pjesmu, koja odudara od svega što je on prevodio od Rimbauda (i s francuskoga uopće, gdje vrijede drugi kriteriji izbora no za njegove prijevode s engleskoga, o čemu poslije). Dok su naime svi ostali Rimbaudovi tekstovi koje Goran prevodi relativno jednostavni, jasni, i pripadaju ranijoj fazi Rimbaudova stvaranja, ovdje se radi o jednoj vrlo složenoj pjesmi koja dopušta i kontroverzna tumačenja, vezana uz Rimbaudova mukotrpna tražanja za srećom i za pjesničkim izrazom; tekst pjesme sačuvan je i objavljen u tri ponešto različite verzije (kao integralan dio *Sezone u paklu*, kao samostalna pjesma koja je u nekim izdanjima uključena u zbirku *Iluminacije* i kao koncept), a nijedna od njih ne podudara se u potpunosti s Goranovim prepjevom. Otkuda se dakle sada Goran prihvaća upravo takve jedne pjesme o kojoj je napisana čitava literatura i koja uz to sadrži, po mišljenju mnogih interpreta, aluzije na Rimbaudov odnos s Verlaineom.

Mislim da ključ za odgovor na to pitanje treba tražiti u Claudelovu slavnom eseju o Rimbaudu što ga Goran prevodi i objavljuje u istom broju *Hrvatske revije* u kojem izlaze i njegovi prvi prepjevi francuskih simbolista. Claudel naime odmah nakon uvodnog odlomka pokušava prodrijeti u bit Rimbaudova stvaranja navodeći upravo onaj prozni pasus iz *Sezone u paklu* nakon kojega slijedi jedna od varijanata pjesme poznate danas pod početnim stihovima *O saisons, ô châteaux*, a ne pod naslovom »Sreća«. Pretpostavljam dakle da je Goran imao u rukama upravo neko izdanje Rimbaudove lirike s Claudelovim esejem kao predgovorom (što je čest slučaj), te ga je to navelo da se prihvati i prevođenja stihova koje Claudel doduše ne navodi ali koji slijede iza citiranog proznog odlomka: »Sreća! Njezin zub, blag do smrti, javljao mi se kad su pijetli pjevali ad matutinum, u vrijeme, kada se u crkvi pjeva *Christus venit* — u najtmurnijim gradovima.«

O saisons, ô châteaux!
Quelle âme est sans défauts?

O dvorci, o dobe sè,
Kâ bez greha duša je?

O dvorci, o dobe sè!

J'ai fait la magique étude
Du bonheur, qu'aucun n'étude.

Ja jedne sreće imam čar,
Kî nigdo ne bo vjel nigdar.

²¹ Zajedno s jednim prijevodom engleskoga pjesnika Waltera de la Mare, također na istom dijalektu.

Salut à lui, chaque fois
Que chante le coq gaulois.

Pozdravi njega saki pot
Kê m galski javlja se kôkôt.

Ah! je n'aurai plus d'envie:
Il s'est chargé de ma vie.

Ah! da niman želj ja vre:
Od nji život slomil se.

Ce charme a pris âme et corps
Et dispersé les efforts.

Taj raj je dušo, telo zel —
I sê muke mi je snel.

O saisons, ô châteaux!

O dvorci, o dobe sê!

L'heure de sa fuite, hélas!
Sera l'heure du trépas.

Hip mojêga bega v spas
Bo i moje smrti čas.

O saisons, ô châteaux!

O dvorci, o dobe sê!

Kao što vidimo, prijevod već na prvi pogled ne odgovara potpuno izvorniku jer se početni stihovi javljaju kao refren tri a ne dva puta,²² a i sadržajno se udaljuje od originala, osobito nakon trećeg distiha u kojem Goran napušta kongruenciju sa »srećom« (Pozdravi njega, umjesto nju), što interpretaciju pjesme upućuje suviše pojednostavljeno aluzivno na vezu Rimbauda s Verlaineom.

Ipak, moramo istaknuti da je u prepjevu ostvarena jedna krasna melodiozna cjelina s vrlo uspjelom transpozicijom onih predivnih početnih stihova — »ces vers admirables«, da citiram Sartrea²³ — *O saisons, ô châteaux / Quelle âme est sans défauts*. I upravo kad poslušamo melodiju tih Rimbaudovih i Goranovih stihova uviđamo koliko duboke istine ima u Goranovu pismu Josipu Torbarini gdje govoreći o svojem prevođenju stihova ističe kako je za nj pitanje metra originala u stvari pitanje muzike originala i kako je teško englesku poeziju, koja je »najmuzikalnija lirika svijeta«, prenijeti u našu »deseteračku govodarštinu«, te dodaje: »Never more — vre nigdar! Kako to zvuči lijepo u kajkavskom!« (*SD*, V, 206). Vjerojatno je, dakle, i ta izrazita melodioznost Rimbaudovih stihova navela Gorana da se obrati svomu rodnom govoru, koji se doista i pokazao prikladnim za tu transpoziciju.²⁴

²² Nisam uspjela ustanoviti kojim se izdanjem Rimbauda Goran služio za svoje prijevode niti koji mu je tekst služio kao podložak za ovaj prepjev koji je inače najbliži tekstu iz *Une Saison en Enfer*, dok bi broj ponavljanja refrena odgovarao verziji samostalno objavljivane pjesme »*O saisons, ô châteaux*«, kojoj međutim Goranov prijevod sadržajno ne odgovara.

²³ U eseju *Qu'est-ce que la littérature?*, chap. I »*Qu'est-ce qu'écrire?*«

²⁴ Koliko je kajkavština stvarno melodioznija pokazuje nam i konfrontacija s kasnijim štokavskim prijevodima Tina Ujevića (1955), Nikole Bertolina (1961) i Zvonimira Mrkonjića (1982). Dovoljno će biti da usporedimo prve stihove:

O godišta, o kaštela?
Koja je duša cijela?

(Ujević, *Mogućnosti*, II/1955, br. 3)

Najuspjeliji od svih Goranovih prijevoda Rimbauda nesumnjivo je njegov prepjev »Ofelije«, objavljen 1940. najprije u časopisu *Savremenik*, zatim u *Novostima*, uvršten 1941. u Ježićevu antologiju *Francuska lirika*, a objavljivan i danas po antologijskim izdanjima.²⁵ Doduše, i u tom se prijevodu susrećemo sa starom Goranovom manom — netočno prevedenim mjestima, koja nisu odraz svjesnih izmjena već naprosto plod njegova nedovoljnog poznavanja francuskog jezika i brzopletih rješenja. Takvih mjesta nalazimo npr. u neodgovarajućoj upotrebi glagolskih vremena i naših perfektivnih glagolskih oblika ili u krivo shvaćenim konstrukcijama (npr. *Elle éveille parfois, dans un aune qui dort, / Quelque nid, d'où s'échappe un petit frisson d'aile* — Budi se katkad u johi, dok s gnijezdā / Mali trepet krilā bježi stravom gonjen), ali najteži je propust kada je riječ *roseau*, »trska«, koju očito nije poznavao ali ni provjeravao, pomiješao s *rose*, »ruža« (što je, kada se govori o Ofeliji, psihološki razumljivo) i ružno izmijenio cijelu sliku Rimbaudovu. *Les saules frissonnants pleurent sur son épauale, / Sur son grand front rêveur s'inclinent les roseaux*, razbivši je u dvije slabo povezane slike — Vrbe plaču na ramenu njenu. / Pāle joj ruže vrh sanjarskog čela.

Ipak, unatoč svim navedenim i navedenim pogreškama, kakovih u novijih prevodilaca Rimbauda ne nalazimo, prijevod je kao cjelina uspio, o čemu neka posvjedoči prva strofa, osobito njezina posljednja dva stiha, koja bi mogla poslužiti i kao dokaz kako prepjev može u ponečem dostići pa čak i premašiti original.²⁶

O vremena, zamci stari,
Zar sve duše mana kvari?

(Bertolino: Artur Rembo, *Sabrana dela*, Beograd, Nolit, 1961)

O kaštela, o vremena!
Ima l bića savršena?

(Mrkonjić: Arthur Rimbaud, *Djelo*, 1—2, Zagreb, GZH, 1982)

²⁵ Kao što su Ježićeva *Antologija svjetske lirike* i Šoljanove *100 pjesnika svijeta i Antologija moderne lirike zapadnoga kruga*.

²⁶ U rukopisnoj ostavštini sačuvane su i dvije prethodne varijante prepjeva te strofe, koje nam mogu poslužiti kao ilustracija Goranova rada. Riječi precrtane u rukopisu preglednosti radi donosim kurzivom:

Na valu tihu i crnu tihu, crnu, gdje zvijezde sniju
Bijela Ofelija kao ljljan plovi plovi kao lijer,
Plovi polagano, ležeć na velima
Iz šume se čuje rog javlja da je jelen ginu jelenovi.

Na valu tihu, crnu gdje zvijezde sniju mirnu sa zvjezdanim snima
Bijela Ofelija plovi kao lijer krin (ljljan),
Plovi polagano, ležeć na velima.

*Sur l'onde calme et noire où dorment les étoiles
La blanche Ophélie flotte comme un grand lys,
Flotte très lentement, couchée en ses longs voiles...
— On entend dans les bois lointains des hallalis.*

Na valu crnu i tihu, gdje zvijezde sniju
Bijela Ofelija kao ljiljan plovi,
Plovi polagano vrh velā što je viju.
Iz šumā rog javlja da ginu jelenovi.

★
★★

Pokušamo li na koncu sažeti domete Goranovih prijevoda s francuskoga i njihovo značenje unutar njegova prevodilačkog opusa kao i unutar cjelokupnoga književnog rada Goranova, doći ćemo do sljedećih zaključaka.

Goranovi prijevodi s francuskoga predstavljaju kvantitativno najveći, ali kvalitativno ne najbolji niti najznačajniji dio njegova prevodilačkog opusa. U povijesti hrvatske kulture Goran će kao prevodilac zauzeti svoje trajno mjesto prvenstveno po svojim prepjevima engleske lirike, nastalima od 1940. do 1942, dakle u doba kad je ne samo sam sazreo kao lirik već se i izvjestio kao prevodilac, i to zahvaljujući upravo prijevodima s francuskoga. U cjelokupnom Goranovu književnom opusu, međutim, prijevodi s francuskoga, pa i sami prepjevi francuske lirike, mislim da zauzimaju značajnije mjesto no prepjevi s engleskoga. Naime, pri izboru engleskih pjesnika Goran se rukovodio željom da hrvatskoj čitalačkoj publici omogućući jedan sustavniji uvid u englesku poeziju, te je na

Iz šuma rog javlja da jelen izdiše
Iz dalekih šuma r
Rog iz šume javlja: *da su* pali su jelenovi.

Za usporedbu donosim istu strofu i u dva novija prijevoda:

Mirnim snenim valom gde san zvezde obvi
Bela Ofelija poput krupnog krina
U svom dugom velu polagano plovi...
— Rog trubi smrt srne iz šumskih dubina.

(Bertolino 1961)

Vodom mirnom, crnom, gdjeno zvijezde sniju
Ofelija bijela poput krupnog krina
Plovi polagano velima se krijuć...
— Rogovi se zovu iz šumskih daljina.

(Mrkonjić 1982)

Neće biti na odmet ukazati i na srodnost što nesumnjivo postoji između Rimbaudove »Ofelije«, objavljene 15. III 1940. i Goranova soneta »Usnula draga«, objavljena također 1940.

temelju dviju antologija²⁷ stvorio zbirku prijevoda iz engleske lirike, koja po riječima J. Torbarine »premašuje po kvantiteti, a i po kvaliteti, sve što su na tom području dotada učinili naši poznavoci engleskog jezika i književnosti«, pri čem je prevodio i pjesnike koji su mu bili bliski i one koji mu se nisu naročito sviđali.²⁸ Nasuprot tome, francusku liriku Goran ne prevodi sistematski (ali rijetko kada i slučajno, kao npr. prigodni prepjev Milosza), već odabire one pjesnike koji su njemu samomu bliski, pa je svaki Goranov prepjev s francuskoga ujedno i putokaz za bolje upoznavanje i razumijevanje njegove vlastite lirike.²⁹ O tome i uopće o plodonosnom utjecaju prevodenja na prevodioca izrazio se nedvosmisleno i sam Goran u već spominjanome nekrologu Isi Velikanoviću:

»Mnogi stvarači stekli su prevodenjem nove senzacije, nove mogućnosti i prenijeli ih u svoja djela. Čitanjem stranih velikih pjesnika ne dobiva lirik onoliko novih zanosa koliko nastojanjem da ih pretoči u jezik svoga naroda. On je primoran domišljati se sažetosti da slika originala i u prijevodu bude puna boje i plastike. Tako zgušnjava svoj izraz. U prijevodu njemu se nadaju novi zvukovi, nove usporedbe, nove asocijacije, nove rime, koje nisu dotada upotrijebljene. Taj direktni plodonosni utjecaj prevodenja možemo pratiti u svakoj književnosti (npr. Baudelaire-Poe, kod nas: Krleža-Rilke, mlada njemačka lirika, itd.)« (SD, III, 232), a mi bismo njegovim riječima mogli dodati da takav plodonosan utjecaj nalazimo i na relaciji Goran — francuska lirika.

²⁷ E. T. Palgrave, *The Golden Treasury*, 1861 (Goran se služio izdanjem iz 1933) i L. L. Schücking, *Anthology of Modern English Poetry* (Tauchnitz, s. a.), usp. Torbarina, o. c., str. 224.

²⁸ Interesantno je spomenuti da 14. IX 1942. u pismu J. Torbarini, koji je osobito pohvalio prijevod Blakeova »Tigra«, odgovara: »Naime, *Tigar* se meni ne sviđa ni kao pjesma naročito.« (SD, V, 208).

²⁹ Do sličnog je zaključka u svojoj monografiji došao i Zdenko Lešić, samo što se i on, kao uostalom i svi poznati mi istraživači Goranova opusa, osvrće prvenstveno na njegove prijevode s engleskoga, a zanemaruje one s francuskoga: »A prevodenje Goranu nije bilo samo 'lingvističko vježbanje' već je u njemu nalazio inspiraciju za sopstveni stvaralački rad. Iz tog suočavanja sa velikim engleskim pjesnicima Goran je izlazio sa novim poetskim iskustvima i dubljim shvatanjem poezije.« (*Polja svijetla i tamna, Književno djelo Ivana Gorana Kovačića*, Sarajevo 1971, str. 147.)

Nevenka Košutić-Brozović: FRENCH LYRICAL POETRY IN GORAN'S
TRANSLATION

S u m m a r y

The role of French literature in the work of Ivan Goran Kovačić has been mentioned only at random so far, although it deserves a special attention, since among all foreign languages and literatures it was the French language that he knew best.

The author of the article writes first about the poet's knowledge of the French language, then she gives a survey of his translations from French literature and his attitudes concerning the problems of translation. The emphasis of the work is put on the translations of French lyrical poetry and on Goran's handling of the problem, basing her analysis on the translation of the poetry by Baudelaire («Abel et Cain»), Gautier («La Source») and Rimbaud («Le Dormeur du Val», «Ophélie», «Bonheur»).

The author concludes that Goran's translations from French are not of such an importance in the translations into Croatian as his later translations of English lyrical poetry. However, in studying the original creative work of Ivan Goran Kovačić they are more important than the renderings from English, since he chose to translate those French poets that appealed to his inner affinity, and almost all of those translations can be used as an indication to get a better knowledge and understanding of his own lyrical poetry.